

Урок № 33

Тема уроку: Володимир Сосюра. Патріотичний пафос поезії «Любіть Україну»

Мета уроку: онаяомити школярів із творчістю В.Сосюри, зосередити увагу на ідейно-художньому змісті його програмових поезій; проаналізувати образ України, ідею єдності з рідною землею; розвивати вміння грамотно висловлювати свої думки, спостереження, робити висновки, узагальнювати навчальний матеріал; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття поваги, пошани до рідної України, її культури, звичаїв, образів, зневажливе ставлення до її загарбників, ворогів.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет В.Сосюри, набір пісень про Україну, тексти творів письменника, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями

Під впливом яких обставин поет виявив свій талант?

Доведіть, що вся творчість В.Сосюри — зразок вірного служіння народів.

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Безліч творів В. Сосюри присвячено патріотичній темі, протягом цілого життя він повсякчас сповідається в любові та клянеться у вірності рідній землі.

2. Аналізування вірша В.Сосюри «Любіть Україну»

2.1. Виразне й осмислене читання поезії

2.2. Історія написання твору

Патріотичний вірш «Любіть Україну!» у 1951р. став причиною найгостріших звинувачень поета в націоналізмі. В.Сосюру знову перестають друкувати, він живе під прямою загрозою арешту, яка зникає тільки зі смертю Сталіна 1953 року.

Вірш уперше був опублікований у «Київській правді» та «Літературній газеті».

Тема: зображення поетичного образу України, її краси її величі.

Ідея: возвеличення палкого кохання українців до рідного краю, Батьківщини.

Основна думка: любов до України є єдністю з невід'ємних частин духовності людини

Жанр: громадянська лірика.

Римування: перехресне.

Віршований розмір: амфібрахій.

2.3. Художні особливості твору

2.4. Обговорення змісту вірша. Бесіда за питаннями:

Яке значення має Батьківщина для кожної людини?

З приводу чого В.Сосюра написав свій поетичний твір?

Чому письменник вважає, що любити Україну потрібно як у щасливу мить, так і «годину непогоди»?

Чим зумовлено те, що письменник, характеризуючи Україну, називає її вишневою?

Що приваблює автора вірша в Батьківщині? (...Красу її, вічно живу і нову, І мову її солов'їну)

Чим необхідно довести свою любов до рідного краю? (Любіть Україну всім серцем своїм І всіма своїми ділами)

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Теорія літератури

Віршові розміри (повторення)

2. Проведення тестового опитування

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результату навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Вивчити поезію В. Сосюри «Любіть Україну!»

Урок № 34

Тема уроку: Володимир Сосюра. Alegоричність образів поезії «Сад»

Мета уроку: продовжити знайомити школярів з творчістю В.Сосюри, зосередити увагу на ідейно-художньому змісті його програмових поезій; проаналізувати образ України, ідею єдності з рідною землею; розвивати вміння грамотно висловлювати свої думки, спостереження, робити висновки, узагальнювати навчальний матеріал; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття поваги, пошани до рідної України, її культури, звичаїв, образів.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Перевірка домашнього завдання

2. Літературна вікторина «Відомий В. Сосюра»

Коли і в якій області народився В. Сосюра? (06.01.1898 на Донеччині)

За гороскопом В. Сосюра... (Козеріг)

Родина, в якій ріс і виховувався майбутній поет. (Шахтарська)

Творчістю яких письменників захоплювався В.Сосюра в дитинстві? (Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Пушкіна, М. Лермонтова)

Вік В.Сосюри, коли він розпочав писати поетичні твори. (Чотирнадцятирічним хлопцем)

Перші збірки письменника, які принесли йому славу. («Поезії», «Червона зима»)

Під час Другої світової війни В.Сосюра — кореспондент газети («За честь Батьківщини»)

Збірка поезій письменника, за яку йому була присуджена Державна премія I ступеня. («Щоб сади шуміли»)

За що денікінці намагалися розстріляти В.Сосюру? (Як петлюрівця)

Автобіографічний роман письменника. («Третя Рота»)

Подія, яка сталася з В.Сосюрою в Одесі у 1920 році. (Прийом до лав бійців Червоної Армії).

Найулюбленіший колір Володимира Миколайовича? (Голубий).

III. Оголошення теми, мети уроку

IV. Основний зміст уроку

1. Ідейно-художній аналіз поетичного твору В.Сосюри «Сад»

1.1. Виразне і осмислене читання поезії.

1.2. Тема: розповідь про ті труднощі, страждання, яких зазнала Україна впродовж історії, про її боротьбу, нескореність.

1.3. Ідея: засудження тих, хто поневолював, катував рідний край, возвеличення мужніх борців за волю і процвітання України.

1.4. Віршовий розмір: ямб.

1.5. Жанр: громадянська (патріотична) лірика.

1.6. Римування: кільцеве перемешується з перехресним.

1.7. Опрацювання ідейного змісту.

- Яких страждань зазнав сад у необхідній для нього час?

- Що необхідно для повноцінного розквіту саду?

- Через що, на думку В.Сосюри, наші предки творили собі тюрму власними руками?

- Чому правдиве слово бралось на штики?

1.8. Художні особливості вірша.

Епітети: «одвічна тюрма», «криваві стежки», «Безкрайї розпач», «музичний буревій», «золоті береги».

Порівняння: «тягли із рук, як сон блідих», «мчав, мов рокоти ріки».

Метафори: «плакав чорний крук», «не обурювали ґрати», «струни плакали», «спів схвилював серце», «сад шумів», «сад повстав», «сміялись зорі...».

Риторичні оклики: «О, будьте прокляті, кому Назад повернуто обличчя!»

2. Метод «Мікрофон». За яких умов сад буде у вас рясним, зважаючи на суспільні події і клімат?

V. Закріплення вивченого матеріалу

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результату навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Урок № 35

Тема уроку: Володимир Сосюра. «Васильки» - вірець інтимної лірики

Мета уроку: опрацювати ідейно-художній зміст твору «Васильки»; розвивати пам'ять, логічне мислення, увагу, спостережливість, уміння виразно і вдумливо читати твори висловлювати власні думки; робити висновки, виховувати почуття пошани до творчості В.Сосюри, повагу до щирого почуття — кохання.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Теорія літератури

До *інтимної лірики* належать ті поезії, в яких виявляються найрізноманітніші почуття, зв'язані з особистими переживаннями людини (кохання, радість, дружба, сум).

Віршовані розміри

2. Опрацювання ідейно-художнього змісту поезії В.Сосюри «Васильки» (1938)

2.1. Вступна промова

Улюблений колір письменника — голубий.

Лірична героїня любовної лірики Сосюри при всій її варіантності завжди зберігає зовнішню і внутрішню красу. Це неодмінно — красуня з блакитними очима.

Вірш «Васильки» написаний поетом під впливом однойменної народної пісні. Це невеличка поетична мініатюра — роздум про вічну красу життя.

2.2. Виразне й осмислене читання поезії

2.3. Аналіз поезії

Тема. Оспівування щирого почуття, щасливої миті у душі закоханих.

Ідея: возвеличення кохання — смисл життя кожної людини.

Жанр: інтимна лірика.

Римування: перехресне.

Віршовий розмір: шестистопний хорей з широким використанням пірихію

Художні особливості твору:

Повтори: «Васильки у полі»

Метафори: «гаї синіють», «щастя синіє у душі...», «осіяють роки», «синіє поле», «хмарки летять».

Порівняння: «Васильки у полі... — васильки з-під вій», «одсіяють роки, мов хмарки на небі».

Епітет: «рідні очі».

3. Бесіда

- Про що свідчить початок вірша?
- Чому поет порівнює очі коханої з васильками?
- Що, на ваш погляд, уособлюють васильки?
- Яким чином краса коханої і природи пов'язані між собою? Для чого В.Сосюра порівнює ці образи?

4. Метод «Побудова асоціативного куща»

Щастя, любов

5. Метод «Мікрофон»

Від кого (чого) залежить щастя людини?

6. Робота з підручником

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

Урок № 36

Тема уроку. Володимир Підпалый. Щирість патріотичних почуттів ліричного героя у вірші «Тиха елегія»

Мета уроку: ознайомити учнів із матеріалом про життя й творчість поета, ідейно-художнім змістом його вірша «Тиха елегія», поняттям «елегія»; розвивати навички виразного читання, аналізу ліричного твору, уміння висловлювати власну думку; виховувати почуття доброзичливості.

Теорія літератури: елегія

Обладнання: портрет В. Підпалого, текст твору

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

Учні декламують поезію В. Сосюри «Любіть Україну!» напам'ять.

III. Актуалізація опорних знань

Стисло охарактеризуйте, якою повинна бути людина-письменник.

Чому любов до рідної землі, природи, народу, мови — основні мотиви творчості того чи іншого письменника?

Якою повинна бути людина у єднанні зі світом?

Як на вашу думку, чи можна вважати поезію виявом душі, внутрішнього стану письменника?

Яким чином поетична творчість митців слова пов'язана з їх життям?

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Ознайомлення школярів з життєвим і творчим шляхом В. Підпалого

Поет народився в с. Лазівці на Полтавщині в хліборобській родині. Рано прилучився до важкої праці в колгоспі. Відслужив в армії. Після закінчення Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка працював редактором у видавництвах м. Києва.

Автор чудових поетичних книжок «Зелена гілка», «Повесіння», «Тридцять літо», «В дорогу — за ластівками», «Вишневий світ», «Сині троянди», «Поезії», «Береги землі».

2. Аналіз ідейно-художнього змісту поезії «Тиха елегія»

1. Виразне і вдумливе читання поезії

2. Робота за алгоритмом

Тема: відтворення щирих особистих почуттів в людини у невід'ємному зв'язку з мовою, народом, рідною землею, Батьківщиною.

Ідея: возвеличення любові до всього святого, що пов'язано з життям кожної людини.

Жанр: елегія.

Елегія (жалібна, журлива пісня) — ліричний вірш середньої довжини, як правило, сумний за змістом. Найчастіше оповідь іде від першої особи, без чіткої композиції. Розрізняють: елегію-оповідь, елегію-спогад, елегію-думку, елегію любовну.

Римування: перехресне.

Віршований розмір: ямб.

Художні особливості поезії.

Повтори: «Коли мене питають... любили...». Метафори: «випадкове слово не впаде». Епітет: «ясні зорі», «тихі води».

Риторичний оклик: «кладіть отут у домовину живим!...». Риторичні запитання: «Любити річки, і річки, і річечки, і потічки?», «Народу чи зможеш прислужитись, як і де?», «Любиш землю, степи, озера, яблуні в саду?», «Рідну мову чи зміг би поміняти на чужу?», «Україну чи зможеш ти забути на чужині?».

3. Ідейно-художній аналіз вірша. Бесіда за питаннями:

Чому твір має назву «Тиха елегія»?

Над чим журиться поет у вірші?

Яким чином краса природи пов'язана з життям людини на віки?

За що ліричний герой полюбає ріки? {...Вони в мені навіки А для мого народу навіки)

В чому полягає патріотичний пафос поезії?

З приводу чого автор вірша полюбає землю, степ, озера, яблуні в саду? Висловіть свої міркування.

Як питання про значимість рідної мови пов'язане з колисковою, яку співає жінка своїй дитині?

4. Завдання до поезії.

2.1.1. Посилаючись на зміст поезії, скласти інформаційне Гроно до слова «Україна».

5. Мікрофон

Як ставився народ до тих, хто зрадив рідну Україну, обміняв любов свою на власну користь і амбіції? 2.1.3. Робота у малих групах: розробити відповіді на питання, порушені у творі.

6. «Доміно»

Складіть ланцюжок щодо характеристики ліричного твору. 2.11. Композиція поезії.

Відповідь у творі відбувається від першої особи. Твір складається як питання-відповідь. Вірш містить п'ять куплетів.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення опитування

VII. Підсумок уроку

VIII. Домашнє завдання

Виразно читати поезію В.Підпалого «Запросини», скласти питання до цієї поезії.

Урок № 37

Тема уроку. Оптимізм, впевненість у правильності обраного шляху у поезії «Запросини» Володимира Підпалого

Мета уроку: ознайомити учнів з ідейно-художнім змістом вірша В. Підпалого «Запросини»; розвивати навички виразного читання, аналізу ліричного твору учні вміють виразно читати та коментувати

Теорія літератури: розширення понять «художній образ», «художні засоби», «ліричний герой», «ліричний твір», «верлібр».

Обладнання: портрет письменника, текст твору

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

2. Літературна гра «“Так” чи “ні”»

- 1) Віршовий розмір «Тихої елегії» — ямб. (Так.)
- 2) Римування вірша — суміжне. (Ні.)
- 3) Поет у другій строфі говорить про готовність служити своєму народові чесно й безкорисливо. (Так.)
- 4) Найсильніше почуття любові до Батьківщини виражені в першій строфі. (Ні.)

II. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя

На минулому уроці, присвяченому В. Підпалому, із твору митця ми дізналися, як потрібно любити Батьківщину. Нас ніби запросили подивитися на річки, річечки, потічки, ясні зорі й тихі води найкращої країни у світі, щоб дати відповідь на головне для кожного громадянина питання: «Любиш землю, народу зможеш прислужитися, рідну мову... зміг би промінати на чужу, Україну забути на чужині?» — «Ні, це неможливо!»

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя

2. Виразне читання учнем вірша «Запросини»

3. Запитання учням

У чому символічність образу місяця?

Яким змістом наповнив цей фольклорний образ В. Підпалий?

4. Аналіз вірша. Бесіда

Яка пора року відтворена в поезії? Що про це свідчить?

Що таке запросини? До чого запрошує автор?

Чому, на ваш погляд, подорожуючий повинен рухатися?

Визначте художні образи вірша.

Яку роль у розкритті ідеї поезії відіграє образ місяця?

Яку тайну має на увазі В. Підпалий?

Поясніть символічний зміст образу хатки.

За якими ознаками поезія нагадує казку?

Назвіть фольклорні образи вірша. Розкрийте їх символічний зміст.

З якою метою казкові елементи вжито в поезії «Запросини»?

Визначте ідею вірша. Над чим він змушує замислитися читача?

5. Робота з таблицею «Фольклорні елементи вірша “Запросини”»

IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

- 1) Знайдіть у вірші свідчення оптимістичного світосприйняття автора. Чи здатні ви так само рішуче визначити свій шлях та йти вперед?
- 2) Доведіть, що поезія — зразок філософської лірики.

V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

Підготувати виразне читання вірша І. Малковича «Свічечка букви “ї”».

VI. Підсумок уроку

Урок № 38

Тема уроку. Іван Малкович. Глибокі роздуми сучасного поета. «Свічка букви Ї», «Музика, що пішла»

Мета уроку: ознайомити учнів з матеріалом про життя й творчість І. Малковича та ідейно-художнім змістом вірша «Свічечка букви «Ї»»; розвивати навички виразного читання, аналізу ліричного твору, уміння висловлювати власні судження щодо прочитаного

Теорія літератури: верлібр; поглиблення понять «ліричний герой», «художні засоби».

Обладнання: портрет І. Малковича

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

■ **I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку**

■ **II. Актуалізація опорних знань учнів**

1. Перевірка домашнього завдання.

■ **III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу**

1. Розповідь учителя

План розповіді вчителя

1) І. Малкович. Життя й творчість.

2) «Свічечка букви «Ї»». Тема, головна думка, особливості римування, жанр поезії.

2. Виразне читання учнем вірша Івана Малковича «Свічечка букви «Ї»»

3. Аналіз вірша. Бесіда

Чому з усього українського алфавіту Малкович обрав тільки букви *ї* та *є*?

Із чим порівнює автор ці літери? А з чим у вас асоціюються вони?

Який епітет до слова «мова» вжито у вірші.

Чому у вірші використано велику кількість зменшено-пестливих слів?

Поясніть зміст таких рядків: «тому не можна покладатися тільки на солов'їв дитино». Чому саме таке звертання («дитино») вживає письменник?

Яка ідея поезії? До чого закликає автор?

4. Робота з таблицею «Роль художніх засобів у вірші»

Визначте художні засоби вірша. Узагальніть інформацію, заповнивши таблицю.

РОЛЬ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ У ВІРШІ

Художній засіб	Приклад	Роль у вірші
Зменшено-пестливі слова	Долоньки, пальчики, свічечка, серпик, ниточка, соловейко	Підкреслюють беззахисність мови, власну незахищеність, передають національні особливості української мови
Метафора	Крихітна свічечка букви «Ї» Місячний серпик букви «Є»	Створює асоціативну паралель (зберегти рідну мову так само важко, як уберегти вогонь свічки від вітру)
Епітет, інверсія	Мова солов'їна	Створює художній образ, звертає увагу
Звертання	Дитино	Надає щирості, наближає до читача

5. Виразне читання учнем вірша «Музика, що пішла»

6. Аналіз вірша. Бесіда

— Визначте зміст поняття «музика» у вірші.

— Поясніть, що мав на увазі автор поезії, зазначаючи: «Коли вона [музика] плелася в коси».

— З якою метою, на ваш погляд, ліричний герой поезії вирушає в подорож світом?

— Для чого герой вирішує піти на пошуки музики?

— Навіщо він перед тим як залишити домівку бере із собою окрасць землі.

— Розкрийте зміст образу ночі.

— Визначте тему, головну думку вірша.

— Знайдіть у вірші приклади художніх засобів.

— Прокоментуйте рядки «Як музику пустила босу / в таку непевну, звабну ніч?»

— Чи є цей вірш актуальним лише для музикантів?

— Що І. Малкович намагався донести до читача?

▪ **IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу**

Узагальнювальна бесіда.

Чому так важливо не дати згаснути свічечці рідної мови?

Яка позиція щодо цього питання в ліричного героя вірша?

З огляду на факти біографії Івана Малковича чи можна сказати, що автор вірша й ліричний герой тотожні?

▪ **V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання**

Підготувати виразне читання віршів І. Малковича «Із янголом на плечі», «Свічечка букви “Ї”» та «Музика, що пішла».

▪ **VI. Підсумок уроку**

Заклучна бесіда.

Які роздуми викликала у вас поезія?

Що, на вашу думку, треба зробити, щоб не зникла рідна мова?

Які заходи ви б запропонували для популяризації рідної мови?

Урок № 41

Тема уроку. Іван Карпенко-Карий. Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга XIX століття. Трагікомедія «Сто тисяч»

Мета уроку: ознайомити школярів з життєвим і творчим шляхом І. Карпенка-Карого; з'ясувати особливості створення і функціонування театру «корифеїв»; розпочати ідейнохудожній аналіз твору «Сто тисяч»; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, увагу, пам'ять, спостережливість, вміння робити висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд школярів;

виховувати почуття пошани до письменницької та театральної діяльності митця, засудження бездуховності як прояву зла у житті людини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет І. Карпенка-Карого, бібліотечка його творів; фотоматеріали про І. Карпенка-Карого — митця й актора; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда за питаннями

Що таке театр? З якою метою його відвідують люди? Чим цей вид мистецтва відрізняється від інших?

Які видатні українські драматурги вам відомі?

Чому театр — це дзеркало життя? Наведіть переконливі приклади.

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Перегляд відеофільму «Влада таланту. Іван Карпенко-Карий»

2. Метод «доміно» до життєвого і творчого шляху І. К. Карпенка-Карого

(І. К. Карпенко-Карий → драматург → артист → режисер → вихователь артистичної молоді → канцелярист → основоположник українського реалістичного театру → громадський діяч → ...)

3. Теорія літератури

Драматичний твір (від грецького слова драма — дія), або п'єса — художній твір, в якому показано життя в дії і який написано у формі розмови дійових осіб (діалоги, монологи).

Комедія — такий драматичний твір, у якому в комічних образах викриваються негативні суспільні або побутові явища, висміюються людські вади, негативні риси характеру.

Трагікомедія — драматичний твір, у якому об'єднані риси трагедії й елементи комедії: твір, збудований на основі трагедійного конфлікту, розв'язка якого закінчується комічно, не вимагає обов'язкової загибелі героя.

4. Опрацювання твору І. К. Карпенка-Карого «Сто тисяч»

4.1. Вибіркове читання цікавих уривків з твору в ролях або переказ окремих епізодів з трагікомедії.

4.2. Історичні події, відтворені в комедії.

Після скасування кріпацтва в Україні швидко розвивається капіталізм. Поглиблюються класові суперечності між багатими і бідними. Сільська буржуазія зосереджує у своїх руках великі земельні масиви. На розлогих полях землевласників, обливаючись кривавим потом, з ранку до ночі за безцінь працювали безземельні селяни. Куркулі — найлютіші, найгрубіші, найдикіші експлуататори. Визискуючи наймитів та сільську бідноту, вони не гребували найбезсоромнішими шахрайськими засобами збагачення. Сільська буржуазія і стала наприкінці XIX — на початку XX ст. господарем тогочасного села. Таким чином, нічого вигаданого у п'єсі «Сто тисяч» не було. Все в ній було взято з життя, яке вирувало навколо.

4.3. Ідейно-тематичний зміст

Тема: зображення життя селянства в пореформені часи, суспільні явища, що мали місце в 80–90 роках XIX століття.

Ідея: викриття й засудження в образі Герасима Калитки хижацтва, жорстокості, ненаситної жадоби до наживи, духовної обмеженості, а також згубного впливу грошей на вихідців із народу (Бонавентура, Савка).

Основна думка: автор бичує сатирою страшною всіх і сміхом крізь сльози сміється над пороками і змушує людей, mimo їх волі, соромитись своїх лихих учинків. «Буде здоров'я, будуть і гроші...»

Жанр: комедія.

Композиція — драматичний твір складається з чотирьох частин, кожна з яких поділена на яви.

Експозиція: знайомство автором читача (глядача) з місцем дії та дійовими особами

Зав'язка: Невідомий домовляється з Калиткою про те, що у визначений час він передасть йому на вокзалі за 5 тисяч справжніх грошей 100 тисяч фальшивих.

Розвиток дії: гонитва Калитки за наживою, за грошима. У другій та третій діях комедії показано, що кожний вчинок Калитки, кожна його думка підпорядковані безглуздій жадобі збагачення, накопичення грошей і землі. Він нещадно експлуатує наймитів, підганяє до роботи сина і дружину, в одруженні сина шукає засобів збагачення.

Кульмінація: в мішку замість фальшивих грошей були пакунки чистого паперу.

Розв'язка: Герасим у розпачі вішається, його врятовує Бонавентура.

4.4. Проблематика твору:

- батьки і діти;
- прагнення збагатитися заради задоволення власних потреб;
- бідність і багатство;
- добро і зло;
- моральність і аморальність.

4.5. Обговорення змісту I дії п'єси

Про що свідчить той факт, що твір починається з появи Невідомого?

Яким чином Невідомий впливає на хід подій п'єси, хоча у II та III діях цього героя на сцені немає?

Що таке гроші? У чому їх призначення?

Як ви вважаєте, чи все можна придбати за гроші? Відповідь обґрунтуйте.

Чим пояснює Невідомий складність життя на світі?

Чому суд на думку Копача є гласним? Як Копач охарактеризував Невідомого?

Чим саме Герасим заздрих Жолудю?

Які думки були у Калитки щодо майна Смоквинова?

Як сприймав Калитка фальшиві гроші, що запропонував йому Невідомий?

Що розповів Невідомий Калитці про особливості фальшивих грошей?

З яким провокаційним питанням звернувся Калитка до Невідомого?

Як Невідомий охарактеризував фірму, яка постачає фальшиві гроші?

Де умовились зустрітися герої твору, щоб влаштувати махінацію?

З якою метою Калитка, вирушаючи до казначейства, хоче взяти із собою Савку?

Що порадив Копач Калитці зробити із парканом?

Як Копач порівнює умови життя Калитки та інших куркулів?

Якого прикладу навів Копач Герасиму? Чи є він доречним? Відповідь вмотивуйте.

Які знахідки запропонував Копач подивитися Калитці?

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Дочитати п'єсу І.Карпенка-Карого «Сто тисяч»

Урок № 42

Тема уроку. Іван Карпенко-Карий. Трагікомедія «Сто тисяч» - класичний взірець українського «театру корифеїв»

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями «театру корифеїв», змістом I–III дій твору; розвивати навички сприйняття інформації на слух, аналізу та коментування тексту драматичного твору, виразного читання, стислого переказування; виховувати інтерес до драматичних творів.

Теорія літератури: поглиблення знань про трагікомедію.

Обладнання: текст п'єси, фільм «Сто тисяч»

Тип уроку: комбінований. :

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Світова література розробила декілька «вічних» тем. Серед них — згубна влада грошей над людиною. Саме про це трагікомедія українського письменника І. Карпенка-Карого «Сто тисяч», перші три дії якої ми проаналізуємо сьогодні на уроці.

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

2. Бесіда

- Дайте визначення поняття «драматичний твір».

- Що таке трагікомедія?

- А комедія?

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Робота над змістом п'єси

Стислий переказ

Вибіркове читання

2. Перегляд уривків фільму «Сто тисяч»

3. Компаративний аналіз двох творів мистецтва

4. Евристична бесіда

Яка риса характеру Калитки провокує — події, що стали зав'язкою п'єси?

Яким героям твору, крім Калитки, притаманне стяжательство?

Як Герасим ставиться до землі?

Кому заздрить Калитка?

Як він ставиться до нечесних шляхів придбання багатства?

Чому погоджується купити фальшиві гроші?

Як Калитка ставиться до своїх зобов'язань (історія з приданим доньки)?

Що спонукає героя, коли він відмовляє своєму синові в можливості бути щасливим із коханою дівчиною?

Розкажіть про те, як Герасим ставиться до своїх найманих робітників. Знайдіть цитату, що свідчить про його жадібність.

Схарактеризуйте відносини між Герасимом та його дружиною Параскою. Що лежить в основі їх стосунків?

Хто цінніший для Калитки — коні чи дружина? Чому?

Як Герасим хоче розбагатіти за рахунок поміщика Смоквинова?

З якою радісною звісткою приїхав із міста Савка? Чому так радіють Савка й Герасим? Чи може чесна людина радіти разом із ними?

IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Я починаю розуміти сутність конфлікту. Це...

V. Домашнє завдання

VI. Підсумок уроку

Найбільше мені запам'ятався герой...

Мене вразила сцена...

Я хочу дочитати п'єсу до кінця тому...

Урок № 43

Тема уроку. Іван Карпенко-Карий. «Сто тисяч». Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи

Мета уроку: ознайомити учнів із IV дією п'єси, її ідейним змістом; розвивати навички аналізу героя драматичного твору, висловлювання власних суджень щодо характеристики героя чи проблеми; виховувати духовність

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

■ **I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку**

Вступне слово вчителя.

Іван Франко казав, що творчість Івана Карпенка-Карого «наповнює нас почуттям подиву ...Обняти такий широкий горизонт, заселити його таким множеством живих людських типів міг тільки першорядний поетичний талент і великий обсерватор людського життя». Сьогодні ми зможемо в цьому переконатися. Завдання уроку — продовження аналізу змісту твору та характеризування головного героя.

■ **II. Актуалізація опорних знань учнів**

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Літературний диктант.

- 1) Назвіть справжнє прізвище І. Карпенка-Карого. (Тобілевич.)
- 2) Одним-двома словами визначте особливість «театру корифеїв». (Синкретизм.)
- 3) Укажіть роль у театрі І. Карпенка-Карого. (Актор і драматург.)
- 4) Прізвище провідного актора «театру корифеїв». (М. Заньковецька.)
- 5) Прізвище режисера «театру корифеїв». (М. Кропивницький.)
- 6) Що означає прізвище головного героя п'єси «Сто тисяч»? (Гаманець.)
- 7) Прізвище багатія, з дочкою якого Калитка мріє одружити свого сина. (Пузир.)
- 8) Єдина цінність для Калитки. (Гроші й земля.)
- 9) Що втратив Герасим Калитка на весіллі дочки? (Два зуби.)
- 10) Що зберіг, вигравши битву? (Гроші.)
- 11) Заповітна мрія Калитки. (Скупити всю землю навколо.)
- 12) Що сказав Калитка після невдалої спроби самогубства? («Краще смерть, ніж така потеря!»)

■ **III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу**

1. Розповідь учителя.

Герасим Калитка. Характеристика героя

2. Робота над переказом.

(Підготовлені учні стисло переказують зміст IV дії п'єси; слід прочитати деякі монологи, діалоги (можливо, за ролями).)

3. Аналіз IV дії п'єси. Бесіда.

З якою метою до Калитки приходив єврей Гершко Маюфес?

На яку аферу підбиває Романа Бонавентура?

Що дивує дружину Калитки Параску?

Чому після розділу із Савкою куплених «ста тисяч» Калитка біжить вішатись?

Хто врятував Герасима?

Про що думає Калитка навіть при смерті?

4. Евристична бесіда.

Яке почуття є рушійною силою вчинків Герасима Калитки?

Які люди гуртуються навколо нього?

На що спрямовані справи головного героя?

Які позитивні риси характеру втрачає Калитка в погоні за грішми?

Доведіть, що Герасим — людина бездуховна.

На вашу думку, Герасим Калитка є типовим героєм тільки для свого часу?

Назвіть «сучасні» нам риси героя.

Визначте позитивне в характері Герасима Калитки.

Які позитивні риси в гонитві за грішми перетворилися на вади?

Що придбав Калитка, ганяючись за багатством?

Чим насолоджується герой? Чи можна назвати це «здоровим почуттям»?

Чим загрожує його пристрасть рідним?

Поясніть символічний зміст прізвища героя.

5. Інтерактивна вправа «Групування».

6. Обговорення роботи та коментар учителя.

■ **IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу**

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

Доведіть актуальність образу героя п'єси Герасима Калитки.

▪ **V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання**

- 1) Вивчити теоретичний матеріал
- 2) Повторити матеріал про засоби створення комічного.

▪ **VI. Підсумок уроку**

Заклучна бесіда.

Чи згодні ви з думкою, що «Гроші— всьому голова»?

Як ви ставитеся до грошей?

Що потрібно мати людині, щоб не стати жертвою грошей?

Урок № 44

Тема уроку. Іван Карпенко-Карий. «Сто тисяч». Проблема влади грошей. Засоби сатиричного змалювання

Мета уроку: проаналізувати особливості творчої манери І.Карпенка-Карого; розвивати навички аналізу драматичного твору, характеристики героя твору цього жанру, визначення засобів комічного; виховувати моральні якості.

Теорія літератури: конфлікт, засоби комічного; поглиблення поняття про сатиру.

Обладнання: текст п'єси, таблиця «Засоби сатиричного змалювання образів п'єси»

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

■ I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

Проблема влади грошей наскрізна й «вічна» у світовому мистецтві. Її розкривали О. Пушкін у «Скупому рицарі», Ж. Б. Мольєр у «Скупому» та «Міщанині-шляхтичі», О. де Бальзак у повісті «Гобсек», Ч. Діккенс у «Різдвяній пісні в прозі». І всі висміювали скупого, якому світ затьмарювали гроші. Можна впевнено сказати: доки житимуть скнари, доти буде існувати сатира на них.

Тема сьогоднішнього уроку — засоби сатиричного змалювання героїв п'єси, наскрізна й «вічна» у світовому мистецтві проблема влади грошей.

■ II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Бесіда.

Визначте позитивні риси Герасима Калитки.

Якою є головна, на ваш погляд, вада Калитки?

Як вона пов'язана з його заповітною мрією?

Як ця вада й намагання здійснити заповітну мрію відбиваються на оточуючих?

Що втрачає головний герой через свою пристрасть до грошей?

■ III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя.

План розповіді вчителя

1) Наскрізна й «вічна» у світовому мистецтві проблема влади грошей.

2) Засоби сатиричного змалювання образів п'єси.

2. Фронтальна бесіда.

Перша редакція комедії мала назву «Гроші». Чому, на вашу думку, саме так назвав спочатку свій твір автор?

Яким чином характеризують Герасима Никодимовича Калитку такі прислів'я: «Коли гроші говорять — правда мовчить»; «Хоч у голові пусто аби грошей густо»; «Від багача не жди калача»; «Багатий не любить давати. Совісті менше, а грошей більше»?

Чим були гроші для Герасима Калитки? Для чого він їх використовував?

Поясніть походження прізвища головного героя трагікомедії. Чому саме таке ім'я обрав для героя драматург?

Що нового ви дізналися про натуру Герасима зі сцен купівлі фальшивих грошей, опису того, як куми (Савка і Калитка) ділили гроші?

Про що Герасим міг просити Бога після того як спочатку не дав коней дружині, щоб поїхати до церкви, а потім «і сам поїхав, і цілу обідню стояв навколішках»?

Поділіться враженнями від сцени самогубства Герасима. Як характеризує героя його репліка після порятунку?

Чи є, на вашу думку, у Герасима можливість урятуватися від згубного впливу грошей? Чому?

3. Дискусія.

4. Робота зі словником літературознавчих термінів.

5. Евристична бесіда.

Який сміх, на вашу думку, використано у творі І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» — гумористичний чи сатиричний? Відповідь аргументуйте.

Яких героїв автор змальовує, застосовуючи засоби сатири?

З кого й коли автор твору насміхається?

Чи можна образи п'єси вважати комічними?

6. Проблемні завдання.

7. Інтерактивна вправа «Мікрофон».

Сенс людського життя, на мою думку, полягає...

Твір «Сто тисяч» — трагікомедія, тому що...

▪ **IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу**

Інтерактивна вправа «Метод Прес».

За допомогою «Методу Прес» доведіть або спростуйте твердження: «Бездуховність людини — прояв зла у її житті» або «Гроші всюди хороші».

▪ **V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання**

Прочитати твір О.Бердника «Лабіринти мінотавра»

▪ **VI. Підсумок уроку**

Заключна бесіда.

Чого навчають нас персонажі твору «Сто тисяч»?

Чи відомі вам реальні люди, подібні до головного героя п'єси? Чим саме?

Чи є, на ваш погляд, актуальними проблеми трагікомедії «Сто тисяч» для сучасного життя?

Тема уроку. Михайло Коцюбинський. «Дорогою ціною». Пригодницький, романтичний сюжет повісті. Вічний тип шукача пригод

Мета уроку: ознайомити учнів із матеріалом про життя й творчість письменника, історичною основою та особливостями сюжету повісті «Дорогою ціною»; розвивати навички аналізу пригодницького романтичного сюжету, композиційних особливостей твору, вміння пояснювати відмінність між сюжетом і композицією; виховувати доброзичливість.

Теорія літератури: поглиблення понять про епос, повість, сюжет та композицію твору; пролог.

Обладнання: портрет письменника, тексти твору, словник літературознавчих термінів.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя

Ми почнемо знайомство з повістю М. Коцюбинського «Дорогою ціною» і спробуємо зрозуміти ту думку, яку письменник у неї вклав.

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Аналіз контрольної роботи

2. Бесіда

- Які роди літератури вам відомі?
- Розкажіть про епос.
- Що вам вже відомо про повість?
- Що називається сюжетом та композицією твору?
- Яку літературу називають пригодницькою?

3. Робота зі словником літературознавчих термінів

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя про М. Коцюбинського

2. Робота над переказом

Перекажіть «ланцюжком» сюжет повісті «Дорогою ціною»

3. Аналіз твору. Бесіда

- Як М. Коцюбинський говорить про становище покріпаченого селянства в Україні? У чому виявився протест селян проти кріпацтва?
- Остап і Соломія —утікачі. Від кого й куди вони тікають?
- Прокоментуйте слова Остапа: «Не так мені страшно ляха, як злість бере на наших людей: застромив він шию в ярмо та й байдуже йому...»? Як характеризують героя ці слова?
- Доведіть, що Остап не мав права сам вирішувати свою долю.
- Про що свідчить факт одруження Соломії з нелюбом?
- Хто допоміг Остапу та Соломії?
- Як було ввіймано Остапа?
- Який план визволення коханого виник у Соломії?
- Чому цей план не здійснився?
- Що є причиною неможливості досягнення особистого щастя для Остапа та Соломії?
- Що сталося з героями у фіналі твору?
- Чому автор не залишив живою Соломію?

4. Проблемне завдання Визначте тематику твору.

5. Робота з таблицею «Жанр твору»

IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

1. Робота в парах

Поставте один одному питання з теми уроку.

V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

Дочитати повість

VI. Підсумок уроку

- Чи зацікавила вас тема твору?
- Що вас вразило?

Урок № 49

Тема уроку. Михайло Коцюбинський. «Дорогою ціною». Кохання Остапа й Соломії як центральний мотив у творі. Романтичність, мужність і сила волі української жінки

Мета уроку: дати характеристику Остапа та Соломії, проаналізувати образи часу й вічності в повісті, символічні образи, роль і сенс кольорів, звуків; розвивати навички аналізу характеру героя та епічного твору, вміння складати план; виховувати мужність, силу волі.

Обладнання: текст твору, ілюстрації до нього.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

■ I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя

У листі до М. Коцюбинського громадська діячка того часу Н. Кобринська писала: «В теперішніх часах, коли література переповнена словами, часто неприродною декламацією, Ваша Соломія — то джерело під час спеки...». Ось про таку надзвичайну героїню, про її кохання до Остапа, не менш яскраво змальованого героя, ми будемо говорити сьогодні. Крім того, у повісті ще багато художніх образів, про які теж слід сказати.

■ II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

2. Завдання учням.

Назвіть різновиди художніх образів. Наведіть приклади.

■ III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Вибіркове читання (робота з текстом)

Прочитайте — уривок, в якому розповідається про зустріч Остапа з вовком. Дайте на основі прочитаного характеристику Остапа.

Згадайте — епізоди, у яких жага до волі Остапа просто вражає.

Як — характеризують Остапа роки життя після смерті Соломії та втрати надії на щастя?

3. Інтерактивна вправа «Грунування»

Створіть «груно» «Вічний тип шукача правди» на основі образу Остапа.

4. Бесіда

Прочитайте — уривок твору, де йдеться про те, як Соломія опинилася у воді. Що ви можете сказати про героїню на основі прочитаного?

Чому, — на вашу думку, автор не залишив Соломію живою? Чому саме так закінчується твір? Як факт смерті героїні пов'язаний із назвою твору?

5. Робота над складанням плану

Складіть план-характеристику образу.

6. Характеризування Соломії за планом

■ IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

1) Визначте спільні риси в характерах Соломії та Остапа.

(Прагнення до волі, взаємодопомога, сила волі, оптимізм, вірне й щире кохання.)

2) Чому характери Остапа та Соломії можна назвати типовими?

■ V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

■ VI. Підсумок уроку

Заклучна бесіда

Чим — запам'яталися вам герої повісті?

Які — їхні риси актуальні й сьогодні?

Урок № 50

Тема уроку. Михайло Коцюбинський. «Дорогою ціною». Час і вічність у повісті, символічні образи

Мета уроку: охарактеризувати образи головних героїв твору (Остапа, Соломії), розвивати вміння робити власні висновки, аналізувати вчинки героїв; логічне мислення, увагу, пам'ять, формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати волелюбність мужність, винахідливість, зневажливе ставлення до жорстокості і зла.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет М. Коцюбинського, текст твору, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

IV. Вікторина «Пізнай героя за його висловлюванням»

«Втечу... Піду за Дунай, може, ще там люди не пособачились...» (*Остап*)

«Бунтар... гайдамака! Він мені людей баламутить!» (*Пан*)

«...Тікаймо звідси, бо ті хлопці заб'ють нас, як мого дідуся в Умані». (*Панночка*)

«Ну, хай тебе боронить і хова од лихого мати божа... Прощай!» (*Соломія*)

«Не так мені страшно ляха, як злість бере на наших людей: застромив віл шию в ярмо та й байдуже йому, тягне, хоч ти що...» (*Остап*)

«З живого шкуру здеру, чисто оббілюю... Я ж йому пригадаю, гайдамаці, Кодню...» (*Пан*)

«За Дунай, у Січ із тобою... Приймаєш товариша чи не приймаєш?» (*Соломія*)

«Пропадай воно все пропадом... Піду і я світ за очі... Вже ж за тобою, хоч серцеві легше буде...» (*Соломія*)

«Шукай тепер, пане, парубка з молодницею... ніхто не бачив, лиш двох парубків стрічали». (*Соломія*)

«Хіба я боюся смерті? Сохрани боже!.. Пошли, господи, й завтра. Раз вмирати — не двічі. Вмер — і край, більш не встанеш». (*Іван*)

«Бодай ти, запалася, треклята країно, з твоїми порядками!..» (*Остап*)

«Як живий буду, землю оратиму, рибальством житиму... все ж краще на волі, ніж під паном...» (*Остап*)

V. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

VI. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

2. Характеристика образів головних героїв твору

2.1. Образ Остапа Мандрики.

2.1.1. Орієнтовний план до характеристики героя оповідання.

1. Остап Мандрика — головний герой оповідання «Дорогою ціною».

2. Портрет і зовнішність героя

3. Риси характеру героя:

- а) мужність і бунтарство;
- б) ненависть до панів;
- в) щирість і доброта;
- г) рішучість і винахідливість;
- д) здатність до ризику;
- е) терпимість і волелюбність;
- є) ніжність і чуйність у ставленні до Соломії;
- ж) вірність у коханні;
- з) працьовитість, любов до землі;
- и) оптимістичність, життєлюбність.

4. Остап — борець за волю, щасливе життя поневоленого люду

2.2. Образ Соломії

3. Символіка у творі

Вітер у народної творчості — символ волі

Туман символізує безперспективність, невідомість шляху, який обрали герої повісті.

Влучно використав письменник і народні прислів'я та приказки.

Появу Соломії — вірної подруги і надійного товариша — Остап привітав прислів'ям: «При своїй небозі добре і в дорозі».

Прислів'я Івана Котигорошка «Не їла душа часнику, не буде й смердіти», в якому висловлено тверду віру в торжество справедливості, заперечується жорстокою дійсністю.

4. Роль звукових елементів у повісті

Вічний шум безбережного моря комишу передається звуконаслідувальними алітераціями (повторення звуків «ш», «с») та асонансами (повторенням звуку «у») через сприйняття Соломії. У шелесті комишу Соломіядесь глибоко відчувала вирок для себе.

Розбурхану стихію пожежі допомагає відчутти звук «р», повторений багато разів.

5. Роль і сенс кольорів у творі

У повісті «Дорогою ціною» переважають чорні й червоні барви: чорна — при зображенні мороку, осінньої ночі, червона — в картинах пожежі. Чорна — сумному настрою, червона — страху, породженому пожежею.

VII. Закріплення вивченого матеріалу. Проведення тестового опитування

1. Циганський виселок складався з:
 - а) однієї школи і п'яти хаток;
 - б) млина і двох хаток;
 - в) *трьох хаток*;
 - г) хати-читальні і двох мазанок.
2. Селяни наддунайських сел. їздять битим шляхом у: а) Київ; б) Львів; в) Тернопіль; г) *Галац*.
3. Яким чином Соломія віддячила циганам за допомогу? Вона їм: а) доглядала худобу; б) працювала на полі; в) няньчила дітей; г) *сплатила срібними монетами*.
4. Кого стосується погрозливе звернення Остапа: «Я б тобі утер мани, коли б москаль не виточив із мене крові»?
 - а) *Гаду*;
 - б) заможного болгарина;
 - в) вартового;
 - г) стару циганку.
5. Що робили цигани ввечері?
 - а) Читали біблію;
 - б) *пили спиртне*;
 - в) грали у карти;
 - г) ремонтували одяг і взуття.
6. Що робили жінки?
 - а) *Жебракували*;
 - б) ходили на панщину;
 - в) шили шкіряний одяг;
 - д) в'язали.
7. Найнявшись до заможного болгарина Соломія йому: а) обробляла городину; б) випасала худобу; в) господарювала у хаті; г) *перемивала вовну*.
8. Яку приказку використав Остап, пропонуючи Соломії тікати від циган?
 - а) «Взяв на час та і в добрий час»;
 - б) «*Вскочити вище халаяв*»;
 - в) «Хліб за хліб людям віддавай»;
 - г) «Борг не реве, а спать не дає».
9. Музичний інструмент, яким Гіца розважав сім'ю: а) гітара; б) акордеон; в) сопілка; г) *скрипка*.
10. Через що Остапа пов'язали турецькі жовніри?
 - а) бо він вважався біглим;
 - б) *через циган*;
 - в) оскільки ухилився від сплати податків;
 - г) за вказівкою зрадника.
11. Для чого Соломія потрапила на базар?
 - а) За наказом хазяїна;
 - б) *купити одяг Остапу*;
 - в) придбати коханому нове взуття;
 - г) найнятися на роботу.
12. Щоб знайти Остапа, Іван порадив Соломії звернутися до:
 - а) інших циган;
 - б) міграційної служби;
 - в) багатого болгарина;
 - г) *поліцейської дільниці*.

VIII. Підсумок уроку

IX. Домашнє завдання

Урок № 52

Тема уроку. Осип Назарук. «Роксоляна». Події історичної доби XVI століття. Історичні факти та художній домисел у творі

Мета уроку: стисло ознайомити школярів із життєвим і творчим шляхом О. Назарука; дослідити, як події історичної доби XVI ст. зображені в його повісті «Роксоляна»; осмислити різницю створення у творі історичних фактів та художнього вимислу; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, спостережливість, пам'ять; вміння узагальнювати, робити висновки; виховувати національну свідомість у школярів.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет О. Назарука, дидактичний матеріал (тестові завдання)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

- Яким чином історичні події, факти знайшли своє зображення у творах художньої літератури? Наведіть приклади.

- У чому полягає різниця між історичними фактами та художнім вимислом?

III. Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Історія України захоплює кожного своїми подіями і напівказковими героями, народ напрочуд оригінальний, земля прекрасна.

Ми можемо втішатися та гордитися, що Україна ніколи не поневолювала інші народи, а лише захищала себе від ласих на чуже добро близьких і далеких сусідів. Сьогодні ми розпочнемо знайомство з історичним твором О. Назарука «Роксоляна», у якому зображуються події XVI століття — розквіт Османської імперії за рахунок поневолення не тільки українців, а й багатьох держав світу.

2. Вивчення життєвого та творчого шляху Осипа Назарука

3. Опрацювання матеріалу «Події історичної доби XVI століття»

У другій половині XV століття турки підкорили Крим. Татари, які там жили, за підтримки турецького султана здійснювали спустошливі напади на українські, польські і російські землі.

В Азії турки завоювали Месопотамію, Вірменію і західну частину Грузії, захопили Сирію й Аравію з давнім містом арабів Меккою.

В Африці турки завоювали Єгипет та узбережжя Північної Африки. Султан мав великий флот. При султані Сулеймані I турецькі загарбники проникли у глиб Центральної Європи, захопили більшу частину Угорщини, яка на 150 років потрапила під гноблення турків.

У результаті турецьких завоювань утворилась Османська імперія — держава, до якої входило багато країн і народів. Володіння її розташовувалися в трьох частинах світу: Азії, Африці, Європі.

Владу султана підтримувало мусульманське духовенство. Воно за- певнювало віруючих у тому, що султан — «тінь бога на землі».

4. Робота над твором О. Назарука «Роксоляна»

4.1. Історія написання

Письменник, якому боліла доля рідного народу, шукав відповідь на питання: чому історія України є найтрагічнішою. Він почав вивчати Біблію і став глибоко віруючою людиною, а власні висновки про причини трагедії українського народу виклав у повісті «Роксоляна».

У мусульманському ж світі серед жінок, яким вдалося керувати державою з-за лаштунків гарему, є й ім'я Хуррем-султан, тобто відомої нам Роксоляни.

Повість «Роксоляна» (1929р.) О. Назарук присвятив українським дівчатам.

4.2. Ідейно-тематичний зміст

Тема твору: достовірне зображення історичних подій XVI ст..

Ідея: уславлення освіченості, талановитості, мудрості Роксоляни.

Основна думка: історія боротьби нікому не знаної дівчини й жінки за свою особистість

Жанр: історична повість.

Композиція. Твір складається з 18 частин, які поділяються на окремі розділи. Кожна з частин має підзаголовок.

Експозиція: юнацькі роки Насті Лісовської, весілля, яке не відбулося.

Зав'язка: полонення героїні татарами і продаж її до султанського гарему;

Кульмінація: Роксоляна — улюблена дружина Сулеймана; народження дитини для султана «невольницею з руської країни».

Розв'язка: підсумки другого Гадджу султанки Роксоляни.

Проблематика твору: любов і ненависть; керівник та народ; підступність і зрада; воля та поневолення; єдність людини з рідним краєм; вплив релігії на людину; мораль і бездуховність; жага до збагачення.

5. Опрацювання ідейного змісту 1—5 частин повісті. Бесіда за питаннями

Куди і з якою метою їхали весільні гості? («... Старий Дропан, львівський купець, їхав із сім'єю в Рогатин женити свого одинака Стефана з дочкою о. Луки Лісовського»)

Чому батько Насті Лісовської не дозволяв своїй доньці брати шлюб зі Стефаном? («Бо між церквою Св. Юра й сім'єю Дропанів провадився довгий судовий спір за якийсь ґрунт»)

Що наворожила циганка дівчині перед весіллям? («Твій чоловік багатий, ах, як багий. Дуже багатий!.. В перлах і фарадах ходити будеш... І адамашками під ногами будеш, а горючий камінь у волосся твоїм, а біленькі шовки на ніженьках твоїх, а червона кровця на рученьках твоїх... Ладан і кубеба ніжках твоїх... А їсти будеш дорогий цинамон, а пити будеш солодкі сорбети... А мати будеш двох синів, як Єва... і два весілля, а одного мужа!... Далека дорога без мостів, без шляхів... По чорнобиллю...»)

Як Стефан сприйняв ворожіння циганки? («...Весь час журився тим, відкіль він возьме аж таких багатств...»)

Що свідчить про вседозволеність і жорстокість татар? («Багато весільних гостей було вже в їх руках — на арканах. На оболоню за садом теж видно було татар, що уганялися за поодинокими людьми то на конях, то пішки... Тут і там блимала пожежа. То татари підпалювали доми передмість Рогатина...»)

Чому хрестик для Насті був великою цінністю? {«Як же дорогий він був тепер для неї! Не тільки як пам'ятка від матері, але й як пам'ятка з тої країни, яку покидала — може, назавше. Перший раз у життю відчула дійсну близькість того, хто помер на хресті, замучений...»)

Що, на думку героїні, символізував хрест? {«Терпіння наближало її до нього... Тому хрестові служив її батько. Іменем того хреста боролися на степах наші козаки з татарами. Якась неозначена надія на поміч, несвободу почала прозябати в її думках...»)

Які відчуття пройняли Настю-полонянку, коли вона згадала про козаків? {«Козаки!Козаки!» — закричало щось в її душі... Якась безмежна глибока прихильність і любов до них засвітилась в нутрі її душі...»)

Що наснилося матері Насті про свою дочку? Чи був він віщим? {«Снилося матері, що її Настя, дочка-одиначка, йде Чорним Шляхом килиїмським і диким полем ординським... Йде в своїй легкій шлюбній, білій сукні... зелений віночок згубила десь в степу... Йде, попри дикі коні-бакемати, йде під батогоми диких татар... Йде серед спеки степом бездоріжнім... а піт солений заливає їй очі, ллється в уста... А червона кровця з ніжок спливає, на тверде коріння, на степове сон-зілля краплями накрапає...»)

Яким чином розподіляли дівчат у неволі? («...На різні роди. Одних, простих і негарних, призначають до тяжких робіт і до праці вдома. Інших беруть до шкіл...»)

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

Дочитати повість О. Назарука «Роксоляна»

Урок № 53

Тема уроку. Осип Назарук. «Роксоляна». Проблема кохання і служіння народів в повісті

Мета уроку: опрацювуючи ідейно-художній зміст твору О. Назарука «Роксоляна», зосередити увагу на окремих деталях характеристики героїні твору (вдача, щирість, розум, врода); розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, логічне мислення; вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, враження, спостереження; аналізувати, сприяти розвитку творчих здібностей учнів.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет О. Назарука, текст твору, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Перевірка домашнього завдання

II. Актуалізація опорних знань

1. Гра «Найуважніший»

1. «Не спішися, бо й так не знати ранком, що буде вечерком». (*Старий Дропан*)
2. «Бо й ми не без гріхів. Особенно нищить нас оден головний гріх. Це лінивство». (*Теодозій*)
3. «В перлах і фарарах ходити будеш... І адамашки під ногами будеш, а горючий камінь у волосся твоїм, а біленькі шовки на ніженьках твоїх, а червона кровця на рученьках твоїх... Ладан і кубеба у кімнатах твоїх... А їсти будеш дорогий цинамон, а пити будеш солодкі сорбети... А мати будеш двох синів, як Єва... і два весілля, а одного мужа!..» (*Циганка-ворожка*)
4. «Ти подивися тільки! Вона така гарна, що я раджу якнайскорше вивезти її з Бахчисараю до Кафи... Але се задорогий для мене товар! А хора вона не єсть, тільки втомлена дорогою і татарською тресурою. А ти не був би втомлений, якби так тебе кілька тижнів гнали, як коня на ремнях?» (*Ібрагім*)
5. «Вони ділять нас, бранок, на різні роди. Одних, простих і негарних, призначають до тяжких робіт і до праці вдома. Інших беруть до шкіл». (*Ванда Велєжинська*)
6. «Предсказано, що з початком кожного століття родиться великий муж, який обхопить те століття, як бика за роги і поборе його. А султан Сулей ман уродився в першому році десятого століття Геджри». (*Абдуллаг*)
7. «...Мусульмане кажуть, що найдурніша жінка хитріша від найрозумнішого мужчини. Зрештою, ми в нашій віці дорожчий товар, ніж найсильніші мужчини». (*Кляра*)
8. «...Котру жінку чи дівчину султан раз діткне, її відокремлюють і дають їй окремих невольниць і євнухів». (*Султан Сулейман*)
9. «...І перша, і друга любов може стати отруєю, коли не поблагословить її Бог всемогучий». (*Роксоляна*)
10. «Ти найбільша надія Османів, і сонця твого щастя ніщо не повинно затемнити! Але якраз тому я не можу зробити тобі того, що спробував би зробити кожному іншому правомірному...» (*Старий Мугієддін*)
11. «Адже я ще не зустрічав такої гордої дівчини ні жінки. Ніколи!» (*Султан Сулейман*)
12. «Найбільше грошей ужила б я для найбільш нещасливих людей» (*Роксоляна*)

2. Міні-дискусія. Питання для обговорення

- Підтвердите або спростуйте думку: «Роксоляна — зрадниця, відступниця».
- Чи було ворожіння циганки віщим? Відповідь вмотивуйте, наводячи переконливі аргументи з твору.
- Дослідіть, як зовнішня краса Роксоляни гармонує з її мудрістю і розумом.

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Сьогодні ми спробуємо дослідити, якої вдачі була героїня, в чому полягали її стосунки з людьми, як її природний розум і врода сприяли збереженню життям тим, хто потрапив до турецької неволі. Вдача, щирість, розум і врода — основні ознаки, які притаманні головній героїні твору.

2.1. Бесіда за питаннями:

- Яких змін зазнали Роксоляна-дівчина і Роксоляна-султанша?
- Визначте риси вдачі, притаманні героїні твору.
- У чому виявилась щирість Роксоляни?
- Як бранка з України намагалася використати свій розум, талант, обдарованість, кмітливість, винахідливість служінню на благо свого рідного краю?
- Чи варта Роксоляна на повагу і визнання українців? Відповідь вмотивуйте.

2.2. Мікрофон: «Що я найбільше ціную і що зневажаю в Роксоляні?».

3. Характеристика образу султана Сулеймана

Орієнтований план.

I. Сулейман Пишний — десятий султан Османської імперії.

II. Портрет і зовнішність героя

III. Риси характеру падишаха:

A) Жорстокість і вимогливість.

Б) Відчайдушність і терпіння.

В) Відвертість і мудрість.

Г) Сила і мужність.

Д) Уважність і спостережливість.

IV. Інші особливості султана:

A) Повага до матері.

Б) Освіченість і кмітливість.

В) Шанувальник закону і Корана.

Г) Безмежна любов до Роксоляни.

Д) Протистоїть будь-якої конкуренції на престол.

Е) Прислуховується до порад Хуррем.

V. Закріплення вивченого матеріалу

Проведення текстового опитування

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Скласти план щодо характеристики образу Роксоляни, дібрати цитати

Урок № 55

Тема уроку. Осип Назарук. «Роксоляна». Аналогія твору з життям

Мета уроку: опрацювуючи ідейно-художній зміст твору О. Назарука «Роксоляна», зосередити увагу на окремих деталях характеристики героїні твору (вдача, щирість, розум, врода); розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, логічне мислення; вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, враження, спостереження; аналізувати, сприяти розвитку творчих здібностей учнів.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет О. Назарука, текст твору, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

III. Оголошення теми та мети уроку

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Дискусія. Проблемне питання.

— Що керувало Роксолянкою, коли вона вийшла заміж за Сулеймана: чисте і світле кохання, холодний розрахунок чи бажання помститися за рідний край?

2. Міні-дискусія. Обговорення питань

- Чи можна вважати постать Роксоляни історичною? Наведіть переконливі аргументи. (В українській історії та культурі Роксолана є легендарною історичною постаттю. Вона не просто українка, яка потрапила в полон. Доля посміхнулася їй, і Роксолана стала відомою дружиною падишаха Сулеймана Пишного, яка після багатьох сліз та журби знайшла щастя. Через те, напевно, вона символізує долю своєї країни. Анастасія Лісовська, Рушен, Роксоляна або Роксолана, Хасекі, Хуррем Султан – ось той перелік імен, якими називали українку під час її нелегкого життя. У Туреччині вона znana як Хуррем Султан, що означає Радісна султанша.)

3. Виступи учнів «Історичні факти та художній домисел у творі»

4. Інтерактивний метод «Кола Вена» (робота із зошитом)

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. Події на початку твору відбуваються влітку у:

а) 1438 році; б) 1683 році; в) 1386 році; г) 1518 році.

2. Яким шляхом їхали весільні гості?

а) Львів — Рогатин; б) Рогатин — Чернівці; в) Ужгород — Львів; г) Івано-Франківськ — Рогатин.

3. Прислів'я, яке використав старий Дропан, звертаючись до сина під час подорожі:

а) «При добрій годині всі друзі й побратими»; б) «Не спішися, бо й так не знати ранком, що буде вечером»; в) «Хто гостю радий, той і собаку нагодує»; г) «Хоч з перцем, та з щирим серцем»,

4. Художній засіб, який використав автор твору у фразі: «А в його серці цвіла й пахла любов»?

а) Порівняння; б) метафору; в) епітет; г) гіперболу.

5. Батько Стефана Дропана був:

а) крамарем; б) гончарем; в) вчителем; г) чиновником-канцеляристом.

6. Родом героїня була з:

а) Полинні; б) Поділля; в) Полісся; г) Галичини.

7. Кого вирішила запросити на весілля Ірина?

а) Козаків; б) співаків із церковного хору; в) циганку-ворожку; г) танцюристів.

8. Циганка наворожила Насті, що у неї буде:

а) нещасне життя із Стефаном; б) тяжка хвороба; в) два весілля і один чоловік; г) п'ятеро дітей.

9. Після весілля Настя мала виїхати до:

а) Києва; б) Тернополя; в) Ужгорода; г) Львова.

10. Татари напали на Рогатин, коли:

а) о. Лука спілкувався з ігуменом Теодозієм у нього вдома; б) циганка танцювала у дворі Лісовських; в) весільне застілля щойно розпочалося; г) перед початком вінчання молодих.

11. Анастасія татар називала:

а) півдикунами; б) чудовиськами з палаючими вузькими очима; в) дияволами; г) людьми з неординарною поведінкою.

12. Після нападу ворога весілля героїні:

а) згоріло наче папір; б) розбилося, як скло; в) розлетілося, мов пір'я; г) розсипалося, наче старе ганчір'я.

V. Підсумок уроку

Незакінчене речення

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Повторити матеріал з теми «З української прози»

Урок № 58

Тема уроку. Володимир Дрозд. «Ірій». Іронічна алегорично-хімерна проза сучасного прозаїка. Сюжет твору, основні мотиви. Поєднання уявного з реальним

Мета уроку: ознайомити учнів із матеріалом про життя й творчість В. Дрозда, його повістю «Ірій», допомогти знайти у тексті повісті химерні стилістичні прийоми; удосконалювати навички переказу та коментування сюжету творів, розширювати словниковий запас учнів

Теорія літератури: химерна проза; повторення поняття «алегорія».

Обладнання: портрет письменника, текст твору, репродукція картини М. Приймаченко «Фантастична звірина»

Тип уроку: комбінований :

Хід уроку

I. Організація класу

II. Мотивація навчальної діяльності школярів

Повість, яку ми почнемо вивчати, сприймається з певними складнощами навіть дорослими. Неповторний світ юності... А чи багато дорослих зберегли його в собі?

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Робота з підручником

В. Дрозд. Життя та творчість.

2. Теорія літератури

Химерна проза; повторення поняття «алегорія».

3. Робота над твором «Ірій»

3.1. Стислий переказ змісту твору

(Приїзд дядька Дениса в село, уявна розмова Михайла з директором школи, мрія корови Маньки про Ірій, Ірій очима Михайла, розповіді про закоханість хлопця, життя Михайла в сім'ї тітки Дори та дядька Дениса, зустріч з Андрієм Гнидою, невдача з лотереєю, ідея будівництва дороги, роздуми про кохання «дівчини з календаря», «Пакуль — це твій Ірій».)

3.2. Бесіда

Де живе Михайло Решето? —

Про що він мріяв? Яку життєву мету — визначив герой твору?

Як він уявляє собі омріяний Ірій? — Зачитайте відповідний уривок твору.

Доведіть, що хлопець розмірковує як — доросла людина. Чим це пояснюється?

Що прагнув залишити по собі герой — твору? Як про це зазначено в змісті повісті?

Перекажіть епізоди, які розповідають — про нове життя Михайла та його ставлення до цього.

Реаліями чи фантастичними мареннями — живе Михайло? Відповідь аргументуйте.

Чи отримав хлопець радість, — задоволення з того, що потрапив до Ірію?

Які зміни у світогляді героя — відбуваються з часом?

Як змінюється ставлення підлітка до — Пакулю?

4. Пошуково-дослідницька робота

5. Творче завдання

Порівняйте страховисько з повісті з репродукцією картини М. Приймаченко «Фантастична звірина». Знайдіть спільне та відмінне.

V. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Узагальнювальна бесіда

Дайте загальну характеристику героя — творів В. Дрозда.

Поясніть причини роздвоєності його — героїв.

Що є основним предметом дослідження — письменника?

Визначте прикмети химерної прози. — Назвіть твори В. Дрозда, які належать до цієї стильової течії.

VI. Домашнє завдання

Дібрати цитати з твору, що змальовують казкову країну майбутнього, якою уявляє її собі Михайло.

VII. Підсумок уроку

Урок № 59

Тема уроку. Володимир Дрозд. «Ірій». Химерні стилістичні прийоми художнього письма. Ідея твору
Мета уроку: аналізуючи програмовий твір В. Дрозда, звернути увагу на роль вічного і швидкоплинного в житті людини, охарактеризувати героя повісті; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, творчу уяву, комунікативні навички учнів, їх довільну увагу; виховувати сумлінність у навчанні, кращі риси характеру людини: доброту, чуйність, любов до рідної землі, працьовитість, скромність, простоту.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: текст твору

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Гра «Визнач правильне твердження» «Так» чи «Ні»

Повість «Ірій» написана В. Дроздом у 1978 році. *(Ні)*

П'ятий, розділ твору має назву «Солом'яники». *(Ні)*

Мати Михайла працювала вчителькою. *(Ні)*

Михайло мріяв стати світовим театральним митцем. *(Так)*

Гроші, які заробить Михайло талановитим лицедійством, він висилатиме для благоустрою дитячого садка. *(Ні)*

Ірій у повісті названо казковим і вражаючим. *(Ні)*

«Пакуль — це минушина, вчорашній день», — так вважає головний герой повісті. *(Так)*

Параска дуже поважна і цінувала свою сестру Дору, намагалася всіляко їй допомогти матеріально *(Ні)*

Михайло любив корову Маньку, прощаючись із нею, він навіть її поцілував. *(Так)*

Ірій — це містечко, де Михайло буде закінчувати школу і жити з дядьком і тіткою. *(Так)*

Дядько Денис скептично ставився до митців слова. *(Так)*

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

V. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Час плине швидко і найголовніше, щоб людина залишила по собі багато добрих справ. Що і намагався зробити Михайло Решето.

2. Бесіда за питаннями

Що є основним в житті Михайла Решета? Про що він мріяв?

Як особисте бажання хлопця стати актором охоплювало і суспільний інтерес?

Чим пояснити те, що Михайло-підліток вже розмірковував як доросла людина?

Що прагнув залишити по собі герой твору? Як про це зазначено у змісті повісті?

Михайло живе реаліями чи фантастичними мареннями? Відповідь вмотивуйте.

Чи отримав хлопець радість, задоволення з того, що потрапив до Ірію?

Чому, на ваш погляд, Михайло прагнув присвятити себе акторській діяльності?

3. Гра «Мікрофон»: «Що на ваш погляд є вічним у житті?»

4. Характеристика образу Михайла Решета

Орієнтовний план до характеристики образу героя.

I. Михайло Решето — звичайний пакульський підліток.

II. Портрет і зовнішність хлопця

III. Риси характеру героя:

а) чесність і порядність; б) відкритість та доброта; в) гуманність і благородство; г) працьовитість та відповідальність; г) щирість і порядність.

IV. Ірійський пакулець — сучасна людина

5. Проблематика твору

людина — суспільство — всесвіт;

смішне і потворне;

засудження вживання спиртного;

любов і ненависть;

красиве і потворне;

уславлення праці і засудження ліні;

дружба і зрада;

VI. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

«Любовна драма Михайла Решета»

І Сидячи у читальній залі, хлопець захоплювався тим, що у молодіжному журналі друкували з номера в номер:

а) інформація про героїзм дядька Дениса;

б) новини про Пакуль; в) про красу дикої природи; г) пригодницько-фантастична повість.

- 2 Визначте художній засіб, що використав автор у фразі: «Серце моє зупинимось на довгу щемку мить, а тоді заколотило, загуло на всю залу...»:
- а) *метафору*; б) метонімію; в) гіперболу; г) епітет.
- 3 Яку книгу попросила Клава у бібліотекаря?
- а) «Кобзар» Т. Шевченка; б) «Поезії» О. Блока;
в) «Філософський словник»; г) «Велику енциклопедію».
- 4 Як Михайло називав себе, сидячи в бібліотеці? а) *світочем людства*; б) вченим майбутнього; в) гордістю Ірїю; г) благородним і чемним.
- 5 На думку героя повісті, любов — це ... а) світле почуття; б) краса і щирість;
в) *страждання*; г) паморочення.
- 6 Що було знайдено дідом Єврасем у печі?
- а) *Півний фужер*; б) срібну виделку; в) малий ніж;
г) старі ножиці.
- 7 У шкільному буфеті Михайло мав «непереборну людську слабкість» до:
- а) цукерок; б) *пиріжків з повидлом*; в) зефіру; г) апельсин.
- 8 Навчальний предмет, який хлопець зненавидів на все життя: а) *хімію*; б) біологію; в) математику; г) географію.
- 9 Восьмі класи юрмилися біля дверей, буцім:
- а) згряя вороння; б) *овечки в кошарі*; в) у черзі по хліб; г) військовий загін.
«Перелітні птахи»
10. Учителеві з якого предмета належить характеристика: «...добрий, кульгавий тишко...»:
- а) малювання; б) *креслення*; в) фізичної культури; г) фізики.
- 11 Куди запропонував вирушити Михайло, звернувшись до друзів під час літніх канікул?
- а) на *Чорне море*; б) у наукову експедицію в *Кукуріківщину*,
в) на археологічні пошуки у гори; г) до Пакуля.
12. «З людяною..., важче, аніж з машинного»,— таку думку висловила: а) Параска; б) тітка Дора; в) *бабуся Андрія Паровозника*;
г) баба Одарка.

VII. Підсумок уроку

VIII. Домашнє завдання

Прочитати оповідання В.Дрозда «Білий кінь Шептало»

Урок №

Тема уроку. Володимир Дрозд «Білий кінь Шептало». Іронічна, алегорично-химерна проза сучасного прозаїка

Мета уроку: зробити ідейно-художній зміст твору, дослідивши проблему людини в суспільстві, її знеособлення; розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, увагу, спостережливість, уміння грамотно висловлювати власні думки, коментувати; виховувати почуття поваги до творчості В.Дрозда, прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Дрозда, дидактичний матеріал.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями:

Яке значення має кінь у житті людини?

Назвіть твори, в яких згадується ця тварина.

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Ідейно-художній аналіз твору В. Дрозда «Білий кінь Шептало»

1.1. Виразне читання цікавих епізодів твору, їх переказ.

1.2. Аналіз твору

Тема: розповідь про буденне життя коня Шептала.

Ідея: возвеличення гармонії, яка простежується у взаємостосунках людини і світом тварин.

Основна думка: людина і природа — взаємопов'язані, бо становлять єдине ціле.

Жанр: оповідання.

Проблематика: людина в суспільстві; свобода і неволя; особистість і натовп; дійсність і мрія.

Композиція.

Експозиція: знайомство читача з конем.

Зав'язка: Степан з конем Шепталом вирушив за зеленим харчем для свиней.

Кульмінація: Шептало на волі, насолодження нею.

Розв'язка: повернення коня додому.

1.3. Обговорення змісту оповідання. Вибіркове читання

Чому Шептало не полюбляв табун, гурт і загорожі?

З яким проханням звернувся хлопчак до дядька Степана?

Як почував себе кінь суботнього вечора? Про що він розмірковував?

Через що коні недолюблювали Шептала?

Чого не полюбляв робити Шептало

Чого соромився білий кінь?

Як автор характеризує Шептала?

Як білий кінь поставився до жартівливої бійки молодих кобилок?

Який критиці піддав Шептало окремих коней?

Чому Шептало намагався у табуні відокремитися? Як до цього ставився Степан?

Чому білий кінь не гнівався на Степана за батіг?

Через що білому коню, коли він залишився самотнім, захотілося побачитися зі Степаном?

За що Шептало дорікав Степану

1.4.1. Білий кінь Шептало

а) пишається своїм походженням і білим кольором шкіри; б) полюбляє волю; в) здатний творчо мислити; г) повага до Степана

1.4.2. Степан

а) добрий, ніколи не посилає Шептала на важку роботу; б) працьовитий; в) розуміє коней; г) маленький чоловік, землистий-сірий; г) брудні, коряві ручиська, приземлений розум д) турботливий; е) всесильний, милостивий і злий

V. Закріплення вивченого матеріалу

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Відповісти на питання

Урок № 61

Тема уроку. Проблематика людини в суспільстві, її знеособлення, свободи та неволі в оповіданні Життєвий вибір сучасної людини, її можливість зберегти свою індивідуальність

Мета уроку: ознайомити учнів з ідейно-художнім змістом оповідання; поглиблювати вміння аналізувати епічний твір, виявляти причинно-наслідкові зв'язки; розвивати навички виразного читання

Теорія літератури: оповідання.

Обладнання: текст оповідання, словник літературознавчих термінів

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

■ I. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

Оповідання «Білий кінь Шептало» з'явилося 1965 року. Тогочасні радянські критики не дали схвального відгуку на твір, бо в ньому письменник зачіпав важливу вселюдську проблему особистості в суспільстві, яка була болючою для країни — Радянського Союзу,— де народилося прислів'я: ««Сірі» починають і виграють». Відрізнятися від інших було й небезпечно, і безглуздо. Чесних поетів змушували замовкати — процвітали пристосуванці. Найрозповсюдженіша форма протесту проти режиму — шепіт незадоволення на численних кухнях країни, бо тоді панував тоталітаризм.

■ II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

2. Клоуз-тести

■ III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Робота з текстом

Якого кольору був на початку — оповідання кінь Шептало?

Як до нього ставився конюх Степан? —

Як ви оцінюєте ставлення — хлопчика-підпасича до Шептала?

Чим відрізнявся внутрішній світ — Шептала від внутрішнього світу інших сірих коней? (Як Шептало поведився на пасовищі, під час водопою, у конюшні, чому він не любив бути в табуні, чого найбільше соромився?)

Розкрийте сутність світосприйняття — коня.

Чому він живе подвійним життям? —

Коли його терпець уривається? Виразно — зачитайте уривки про часи свободи білого коня.

Які думки виникли в Шептала, коли він — побачив своє відображення в річці?

Які складні роздуми коня приводять — його назад до стайні?

2. Творче завдання

Складіть «ланцюжок емоцій коня».

3. Продовження роботи з текстом

Знайдіть у тексті твору доказ того, — що в тоталітарному суспільстві знищується те людське, що було принесене культурою, колективні бажання не дорівнюють індивідуальним прагненням людини.

Які методи впливу на людину в — тоталітарній державі показано в оповіданні?

Визначте тему твору. —

Яка ідея твору? —

Які проблеми порушено в оповіданні? —

Що спільного між образами Михайла Решета й білого коня?

Що спільного та відмінного в — оповіданнях Є. Гуцала «Лось» та В. Дрозда «Білий кінь Шептало»?

4. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

5. Проблемні питання

IV. Домашнє завдання

V. Підсумок уроку

Урок № 62

Тема уроку. Володимир Самійленко. «Не вмере поезія...»

Мета уроку: ознайомити школярів з життям і творчістю видатного гумориста (найцікавішими відомостями про митця); повторити відомості з теорії літератури (гумор, сатира, антитеза, іронія); проаналізувати ідейно-художній зміст поезії «Не вмере поезія»; розвивати вміння описувати гумористичні ситуації, висловлювати власні міркування про способи вияву патріотичних почуттів; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани, поваги до творчості В. Самійленка, зневажливе ставлення до лицемірства, пристосуванства людини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Самійленка

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

Яке значення приділяється сміху в житті людини? Чому іноді сміх веселить вас, а іноді ображає?

Чим відрізняється гумор від сатири?

Чому вважають, що сміх — це здоров'я?

Чи часто ви посміхаєтесь? Який у вас сміх? Як його сприймають оточуючі?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Життя і творчість В. Самійленка

Мати В. Самійленка, Олександра Кіндратівна, належала до дворових кріпаків. У шістнадцять років її віддали на службу до панів Лесевичів. Юна красуня сподобалася поміщикові, який мав п'ять тисяч десятин землі, любив танці, музику, бенкети. Пан зумів прихилити серце дівчини, а потім її відправив до батьків. Так у Великих Сорочинцях на Полтавщині народився Володимир Іванович Самійленко. Кажуть, що він не успадкував від свого батька нічого, хіба що любов до музики.

Вчився Володя старанно. Тут вперше починає він писати поезії, складати гумористичні вірші. Далі продовжив навчання на історико-філологічному факультеті Київського університету. Заняття за спеціальністю В. Самійленко не знайшов, тому змушений був працювати на Київському телеграфі. Потім були пошуки роботи, а також пов'язані з ними часті зміни місця проживання (Чернігів, Катеринодар, Миргород, знову Чернігів, Київ).

За характером Володимир Іванович був людиною флегматичною, часом трохи незібраною, але надзвичайно добродушною.

Кажуть, що Володимир Іванович міг годинами розшукувати потрібний папірець, прижартовуючи при цьому. А дотепи були такі влучні, що ніхто навіть не думав ображатися на поета.

Перші вірші В. Самійленка з'явилися у львівському журналі «Зоря» (1886). Часто свої твори він друкував під псевдонімом «Сивенький». Письменник і справді був сивенький: сивенький був його пишний чуб.

Перебуваючи в Києві, Володимир Іванович активним автором в гумористично-сатиричному журналі «Шершень». Його часто переслідували злидні та матеріальні нестатки.

Помер В. Самійленко в Боярці. Селяни поховали поета на своєму цвинтарі за козацьким звичаєм: з козацьким поясом попереду, з червоною китайкою на домовині, з хрестом з берези.

2. Теорія літератури

Гумор (англ. *humour* — настрій, удача, натура, від лат. *humor* — волога, рідина) — доброзичливий сміх, спрямований на викриття певних вад людського характеру чи неадаптованості в житті людей, у їх поведінці; спосіб зображення комічного.

Сатира (лат. *satira*, від *satura* — суміш, усяка всячина) — вид художньої літератури у прозі чи віршах, де зображення здійснюється через різке осміювання, критику всього негативного. Об'єкт висміювання часто малюється в перебільшеному смішному чи комічному вигляді. У вузькому значенні — вірші з таким змістом.

Антитеза (гр. *antithesis* — протиставлення) — стилістична фігура протиставлення явищ, предметів, характерів, посилює змістовне й емоційне звучання твору. Використовується і в віршах прислів'ях та приказках, у назвах книг і творів.

Іронія (гр. *eigoneia* — удавання, лукавство) — троп: приховане кепкування, глузування. Також уживання слова в оберненому, протилежному значенні. Наприклад, із серйозним виглядом удавано стверджують протилежне тому, що думають у дійсності про якесь явище чи людину. Іронія може бути доброзичливою, сумною, злою, дошкульною, гнівною. Дошкульна, гнівна іронія близька до сарказму.

3. Робота з поезією В. Самійленка

3.1. Виразне читання твору

Не вмере поезія, не згине творчість духа,
Поки жива земля, поки на ній живуть,
Поки природи глас людина серцем слуха, -
Клопоти крамарські її ще не заб'ють.

Не вмере поезія, поки душа бажає
Зирнути в ті краї, де око не сягне,
І хоче з меж вузьких порватися в безкрає,
Щоб зрозуміти все небесне і земне.

Не вмере поезія, хоч людськість ціла стане
Про їжу тільки дбать, про дух забувши свій:
Потреба вищого бажання в серці встане
І викличе в душі рої забутих мрій.

І віщі голоси творців із-за могили
Промовлять до людей, що серця позбулись;
І наберуть вони від них нової сили,
І будуть серцем жить, як і жили колись.

І поки на землі ще є одна сльозина,
Поезія її нащадкам передасть;
І поки на землі ще втіха є невинна,
Поезія в її ще радощів додасть.

А якщо людськості зла доля присудила
Діждатися колись життя свого кінця,
То буде на землі остання могила -
Останнього співця.

1891

V. Закріплення вивченого матеріалу

VI. Підсумок уроку. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Урок № 63

Тема уроку. «На печі» Володимир Самійленко

Мета уроку: формувати вміння коментувати художні засоби, пояснювати прихований, підтекстовий зміст образів творів; розвивати культуру зв'язного мовлення, творчу уяву, логічне мислення, пам'ять, спостережливість, уміння грамотно висловлювати власну думку; виховувати почуття пошани, любові до творчості В. Самійленка.

Тип уроку: засвоєння знань і формування умінь.

Обладнання: портрет В. Самійленка, бібліотечка його творів, дидактичний матеріал

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Опрацювання поезії Л. Кисельова «Стати б хоч на менти лічені»

1.1. Виразне і вдумливе читання вірша

1.2. *Тема:* висміювання псевдопатріотів, котрі, перебуваючи осторонь політичного і суспільного життя, на словах декларують свою любов до Батьківщини, не зробивши задля неї нічого корисного.

1.3. *Ідея:* заклик до активного суспільно- політичного життя, утвердження необхідності допомагати своїй Вітчизні і рідному народові не словом, а ділом.

1.4. *Жанр:* патріотична дума

Віршовий розмір: анапест

Римування: перехресне

Художні засоби вірша:

Епітети - Вкраїну мою; піч - не чужа; українська піч; думки рідні; Луг дорогий; форми вигідні; наші предки; труд важкий; еволюція значна; нових діячів; слово гаряче.

Метафори - серце сповнялось клопотом; і думки надиха мені рідні; слово гаряче за зброю.

Гіпербола - пролежав я цілий свій вік на печі.

1.5. Бесіда за питаннями (робота з підручником)

2. Метод «Мозковий штурм»

3. Сенкан

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

НА ПЕЧІ

(Українська патріотична дума)

Хоч пролежав я цілий свій вік на печі,
Але завше я був патріотом, -
За Вкраїну мою, чи то вдень, чи вночі,
Моє серце сповнялось клопотом.

Бо та піч - не чужа, українська то піч,
І думки надиха мені рідні;
То мій Луг дорогий, Запорозька то Січ,
Тільки в форми прибрались вигідні.

Наші предки колись задля краю свого
Труд важкий підіймали на плечі;
Я ж умію тепер боронити його
І служити, не злязачи з печі.

Еволюція значна зайшла від часів,
Як батьки боронились війною, -
Замість куль і шабель у нових діячів
Стало слово гаряче за зброю.

Може, зброя така оборонить наш край,
Але з нею прекепська робота:

Ще підслухає слово якесь поліцай
І в холодну завдасть патріота.

Та мене почуття обов'язків своїх
Потягає служити народу;
Щоб на душу не впав мені зрадництва гріх,
Я знайшов собі добру методу.

Так нехай же працюють словами й пером
Ті, що мають дві шкури в запасі...
І, розваживши так, я віддався цілком
Праці тій, що єдина на часі.

На таємних думках та на мріях палких
Я роботу народну обмежу;
Та зате ж для добра земляків дорогих
Я без мрій і хвилини не влежу.

І у мріях скликаю численні полки
З тих, що стати за край свій охочі,
Слово ж маю на те, щоб ховати думки,
Якщо зраджують їх мої очі.

До письменства я кличу, - звичайно, в думках,
Щоб світило над нашою ніччю,
Хоч, на жаль, мати книжку народну в руках
Я признав небезпечною річчю.

О країно моя! я зв'язав свій язик,
Щоб кохати безпечно ідею;
Але в грудях не можу я здержати крик
У годину твого ювілею.

«Ще стоїть Україна! Не вмерла вона
І вмирати не має охоти.
Кожна піч українська - фортеця міцна,
Там на чатах лежать патріоти».

Слава ж нам! бо коли б дух народу погас,
Не стерпівши свого лихоліття,
То по йому хоч зо два примірники з нас
Дочекають нового століття.

Слава нам! хоч би вмерла Вкраїна колись,
Її слід буде легко шукати:
А щоб краще навік ті сліди збереглись,
Буде зроблено з нас препарати.

Урок № 64

Тема уроку. О. Чорногуз «Як вибирати ім'я»

Мета уроку: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом Олега Чорногуза, допомогти визначити у фейлетоні засоби комічного; розвивати навички аналізу твору, виразного читання; виховувати культуру поведінки в громадських місцях.

Теорія літератури: засоби комічного, фейлетон.

Обладнання: портрет письменника, текст твору

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань

III. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

Сатира існуватиме доки є людські вади та недоліки суспільства. Про які ж із них піде мова в оповіданнях О. Чорногуза? Про це ми й дізнаємося сьогодні на уроці.

IV. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя про О.Чорногуза

2. Виразне читання учнем фейлетону «Як вибирати ім'я»

3. Аналіз твору. Бесіда

- Проти чого спрямований сатиричний пафос фейлетону?
- Знайдіть в оповіданні ознаки часу.
- Чи можна назвати О. Чорногуза патріотом? Обґрунтуйте своє твердження.
- Наведіть приклади засобів комічного, використаних О. Чорногузом у фейлетоні.
- Визначте головну думку твору.

4. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Про які «тіні вчорашнього дня» в ньому ідеться?

5. Проблемне питання

- Що потрібно зробити суспільству для того, щоб професія сатирика втратила актуальність?

V. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Творче завдання

Складіть сенкан на тему «Сатира».

(Наприклад:

Сатира.

Критична, їдка.

Дошкуляє, жалить, таврує.

Прагне виправити людські вади.

Мистецтво!)

VI. Домашнє завдання

1. Завдання для всього класу.

Виразно читати гумореску «Як поводитися в кіно»

VII. Підсумок уроку

Заклучна бесіда

- Про що змусив вас задуматися фейлетон?
- Чи відомі вам приклади явища, яке висміюється у творі?
- Як ви ставитеся до надмірного використання іноземних імен? Чи знаєте ви українські імена?

Тема уроку. О. Чорногуз. «Як поводитися в кіно» із збірки оповідань «Веселі поради»

Мета уроку: ознайомити учнів з ідейно-художнім змістом фейлетону; розвивати навички аналізу сатиричного твору, виразного читання та коментування прочитаного

Теорія літератури: фейлетон; поглиблення понять про гумор, сатиру, засоби комічного.

Обладнання: текст твору

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів

1. Перевірка домашнього завдання

Читання та обговорення складених удома сенканів

II. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя

«Діти люблять гумор і сатиру, і показувати їм потрібно антиподів, щоб вони самі такими не були»,— сказав колись сатирик Євген Дудар. Дійсно так, у гумористичних та сатиричних творах ми бачимо тільки антиподів нормальної, порядної людини. Ось чому читання таких творів потребує певної духовної підготовки, міцного морального стрижня.

У фейлетоні, вивчення якого є завданням нашого сьогоднішнього уроку, змальовано антипод вихованого глядача.

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Розповідь учителя

«Як поводитися в кіно»: невихованість і нечемність очами гумориста

2. Виразне читання учнем фейлетону «Як поводитися в кіно»

3. Аналіз твору. Евристична бесіда

— Визначте тему фейлетону.

— Згадайте вислів Є. Дударя, що прозвучав на початку уроку. Яке відношення має сказане до змісту прочитаного оповідання?

— Запропонуйте визначення порад, які дає автор. (Поради навпаки, шкідливі поради.)

— Визначте головну думку твору. (Людина повинна поважати оточуючих, уміти поводитись у громадських місцях, не хизуватися своєю обізнаністю.)

4. Проблемно-дослідницька робота

— Як ви гадаєте, що може бути камуфляжем для письменника-сатирика? Назвіть літературний прийом «камуфляжу», який використовує сатирик. (Алегорія.)

— Визначте спільне між жанровими особливостями «Веселих порад» та гуморескою, народним анекдотом, фейлетоном?

— Яким є жанр «Веселих порад»?

5. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

Визначте засоби творення комічного у фейлетоні «Як поводитися в кіно». Результат роботи оформіть у вигляді таблиці.

IV. Систематизація й узагальнення вивченого матеріалу

Колективна робота

V. Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

Вивчити теоретичний матеріал

VI. Підсумок уроку

Заклучна бесіда

— Чи був у вашому житті епізод, коли ви точно наслідували «поради» О. Чорногуза?

— Як реагували оточуючі?

— Чи зробили ви для себе висновки?

— Чи допомогли вам фейлетони з «Веселих порад» побачити помилки у вашій поведінці або поведженні оточуючих?